

Sveriges Folkskolläraryrkesförbund SF

Författare:

Sofia Persson

I nästan sextio år (1906-1963) hade folkskollärarinnorna en egen organisation som arbetade för jämställda villkor i läraryrket. Förbundet hade fackliga och professionella målsättningar, och utgjorde också en kraft inom den svenska kvinnorörelsen.

Kvinnorna och männen i folkskolläraryrket var inledningsvis förhållandevis jämställda. De hade i stort sett samma yrkesutbildning och arbetsuppgifter, och samma statliga bidrag betalades ut till deras lön. Det var en ovanlig situation i slutet på 1800-talet och början på 1900-talet då de flesta andra yrken var vikta för antingen kvinnor eller män, och utövarna ofta hade lön efter kön.

Folkskollärarinnorna och folkskollärarna var också organiserade tillsammans i Sveriges allmänna folkskollärareförening (SAF) (Men kvinnorna var inte lika väl representerade i föreningen som männen och det var framför allt de manliga folkskollärarna som satt i föreningens beslutande organ. Det var därmed också männen som i huvudsak formulerade de visioner och strategier som skulle gälla för organisationen.

År 1906 tog riksdagen ett beslut om att det statliga ålderstillägget i lärarnas löner skulle vara lägre för folkskollärarinnorna än för folkskollärarna. Som argument för att frångå likalönsprincipen framhölls att manliga folkskollärare i regel var familjeförsörjare och därför i behov av högre lön (dvs. en behovsprincip). Löneregleringen syftade också till att gynna rekryteringen av manliga lärare som ansågs vara oroväckande låg. Många folkskollärarinnor blev upprörda över beslutet, och det var en avgörande orsak till att de gick samman och bildade egen organisation.

Bildandet av Sveriges folkskolläraryrkesförbund

Ilcka och besvikelse spred sig bland folkskollärarinnorna för att deras manliga kollegor i Sveriges allmänna folkskollärareförening inte var villiga att ta upp kampen när lönedifferentiering utifrån kön genomfördes 1906. Lärarinnorna förstod att kampen för jämställda villkor och lika lön istället måste föras av dem själva.

I Fredrika Bremerförbundets tidning Dagny kommenterade folkskollärarinnan Anna Rylander införandet av lönedifferentieringen mellan lärare och lärarinnor som ett "splittringens frö" i folkskollärarkåren:

ANNA RYLANDER.

”Likställighetsprincipens brytande år 1906 blef ett splittringens frö, som utsåddes i Sveriges stora folkskollärarkår. Enighet och god anda kommer helt visst icke att råda inom densamma, förrän i afseende på kårens lönereglering följes den enda och fullt rättvisa principen för allt arbetes värdesättning: Samma arbete, samma lön!” (*Dagny* 1908, nr. 2, s. 23)

Fackliga och professionella målsättningar

Folkskollärarinneförbundet hade både fackliga och professionella målsättningar. Det skulle enligt ändamålsparagrafen ”befrämja enig samverkan mellan landets folkskollärarinnor för tillvaratagande av pedagogiska och ekonomiska intressen”. Mer konkret verkade förbundet för att lärarinnorna skulle ha rätt att undervisa såväl pojk- som flickelever i B-skolorna, att även lärarinnor skulle få arbeta som överlärare, undervisningsråd och folkskoleinspektör, och att kvinnliga och manliga lärare skulle ha samma lön för samma arbetsuppgifter. Utöver de fackliga frågorna ville förbundet också stimulera till yrkesutveckling genom pedagogiska diskussioner i den egna tidningen samt genom särskilda skrifter och fortbildningskurser.

Folkskolläraryrinneförbundets ombudsmöte 1934.

Rekryteringen av medlemmar till förbundet gick först trögt och bara nio procent av folkskollärarinnorna anslöt sig det första året. Det kan jämföras med att cirka 60 procent av folkskollärarinnorna var medlemmar i Sveriges allmänna folkskollärarförening. Anslutningsgraden ökade dock, och i början av 1950-talet var den uppe i nästan 93 procent. Det var fullt möjligt att vara medlem i båda organisationerna samtidigt, och folkskolläraryrinneförbundet uppmuntrade sina medlemmar att också ansluta sig till SAF. Då kunde lärarinnorna driva sina frågor även där.

Hur agerade då folkskolläraryrinneförbundet för att driva igenom sina frågor? Medlemmarna använde en rad olika strategier för att påverka utvecklingen i önskvärd riktning. De skrev skrivelser till riksdagsmän, formulerade upprop och petitioner, gjorde uttalanden, väckte förslag i SAF och samarbetade och genomförde aktioner tillsammans med andra kvinnoorganisationer.

Feministiska fröknar - kvinnopolitiskt arbete och allianser

Folkskolläraryrinneförbundet bedrev intern opinionsbildning bland medlemmarna genom den egna tidningen Lärarinneförbundet. I denna debatterades utöver fackliga och professionella frågor även kvinnofrågor. I ett nummer uttalar sig medlemmar om tidningens betydelse, och de menar att den utgjorde en "föreningslänk och väckare av samhörighets- och solidaritetskänsla". Tidningen var vidare en "källa till kraft och

förnyelse i den dagliga gärningen" och ett sätt att göra egna åskådningar och krav gällande. På så vis utgjorde tidningen "en hävstång, vår kvinnliga hävstång, gent emot de extremt manliga tendenserna, särskilt inom folkskolans område men också utanför dess ramar" (Lärarinneförbundet 1938, nr. 51-52, s. 11-15).

Folkskolläraryrkesförbundet var en av flera samtida organisationer för kvinnor och mellan dessa fanns utvecklade kontaktnät. Folkskolläraryrkesförbundet var även intresserat av att förbättra kvinnors villkor mer generellt och samarbetade därför med bland annat Fredrika Bremerförbundet, Föreningen för kvinnans politiska rösträtt (FKPR) och de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd.

Många av de manliga folkskollärarna var politiskt aktiva, och kunde genom politiken också driva sin grupps intressen. Det gällde bland annat ökade satsningar av folkskolan, men också att exempelvis könskvoteringen till lärarseminarierna skulle fortgå och att lärarna skulle få "lön efter kön". Som motiv för detta anspelade de på rädslan att folkskolläraryrket och folkskolan annars riskerade att feminiseras.

Som kvinnor hade folkskollärarinnorna länge ingen rösträtt. Många av dem kämpade dock för att kvinnor skulle bli politiskt myndiga och valbara och därmed kunna driva frågor som de ansåg viktiga: kvinnors möjlighet att verka i det offentliga, tillgång till utbildning och arbeten, gifta kvinnors rätt till arbete, samt lika lön för kvinnor och män med samma arbetsuppgifter. Genom folkskolläraryrkesförbundets arbete för kvinnors rätt till lika lön och befordring, och genom det arbete som många lärarinnor lade ner i kvinnorörelsen, kan folkskollärarinnorna och deras organisation framhållas som en av de krafter som bidrog till att göra det svenska samhället mer jämställt.

Folkskolläraryrkesförbundet uppgår i Sveriges lärarförbund

Folkskolläraryrkesförbundet fanns mellan 1906 till 1963. Då gick det samman med de manliga folkskollärarnas förbund och bildade Sveriges Lärarförbund (SL) en av föregångarna till dagens Lärarförbund. Först i början på 1960-talet fann de kvinnliga folkskollärarna arbetsvillkoren och relationerna till de manliga folkskollärarnas förbund som tillräckligt jämlika och goda för att de skulle vara beredda att gå samman i en gemensam organisation. Det säger en hel del om de skilda förutsättningar som länge gällde för kvinnor och män i folkskolan.

Litteratur

Bruce, N.O. (1940): *Svenska folkskolans historia: det svenska folkundervisningsväsendet 1900-1920*. Del IV. Stockholm: Albert Bonnier.

Dagny 1908, nr. 2, s. 23.

Florin, Christina (1987): *Kampen om katedern: feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860-1906*. Umeå: universitetet; Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Lärarinneförbundet 1922, nr. 3, s. 1.

Lärarinneförbundet 1938, nr. 51-52, s. 11-15.

Persson, Sofia (2008): *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca.1800-2000*. Göteborg: Sociologiska institutionen, universitetet.

Rohdin, Viola & Larsson-Utas, Gunvor (1998): *Alla tiders folkskollärarinnor: pionjärer och förbund*. Stockholm: Lärarförbundet.

Sparrlöf, Göran (2007): *"Vi manliga lärare": folkskolans lärare och lärarinnor i kamp om löner och arbetsområden 1920-1963*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande, universitetet.

Sveriges Folkskollärarförbund: de manliga folkskollärarnas grupporganisation: en återblick på dess femåriga verksamhet 1924. Broschyr.

Ösgård, Ingela (2006): "De kvinnliga lärarnas kamp under 1900-talet", intervju med Gunvor Larsson-Utas i *TAM-Revy*, juni 2006, nr. 2, s. 7-9.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikeltitel, www.lararnashistoria.se, 2010.